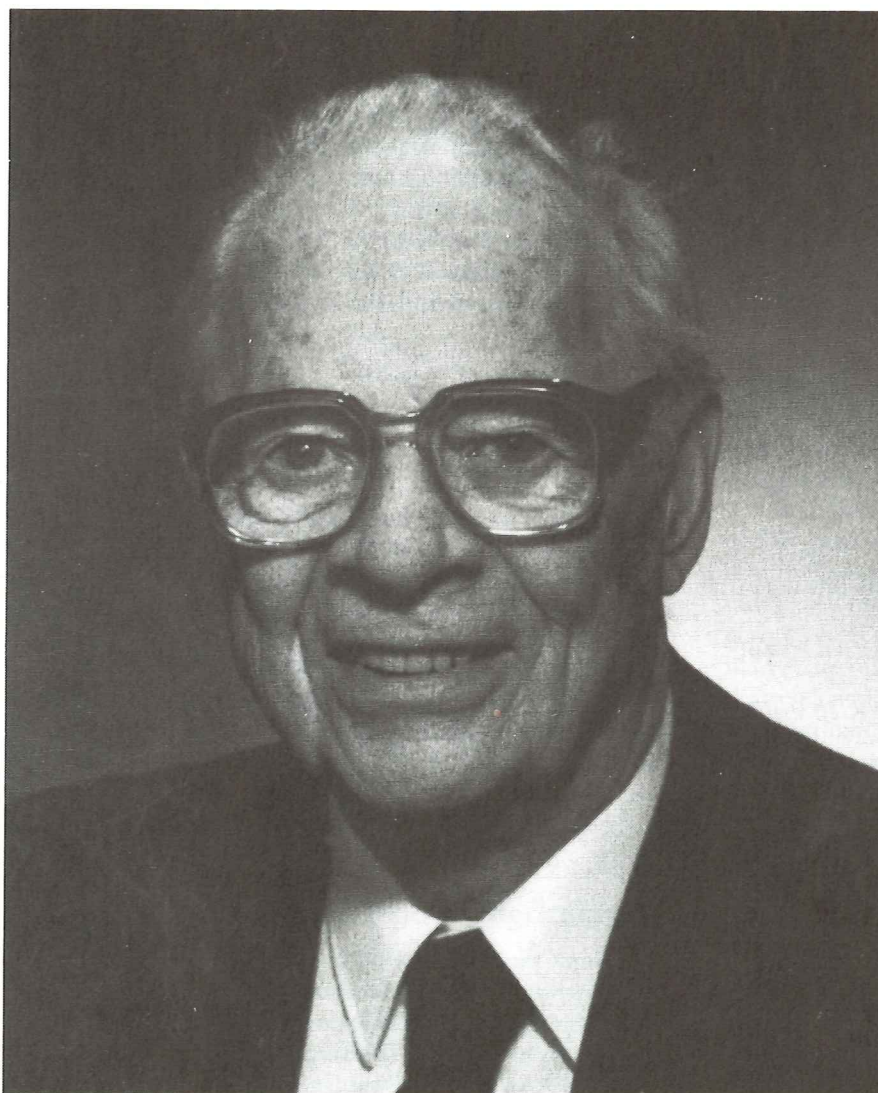

Einar Selander 80 år

Vi framför våra hyllningar på sida 16.

TNC vässar pennorna

"Tiden går, den kan ej annat, sakta, sakta, så förbannat." Ja, så stod det på en av bänkarna i min gamla skolas skrivsal. Någon kriaskrivande elev utan uppslag hade säkert ristat in devisen i väntan på att frihetens timme skulle nalkas. I de flesta fall tycker man dock att tiden går allt för fort, och speciellt gäller det den tekniska utvecklingen i världen runt om oss. Man tycker kanske inte det var alltför länge sedan kulspeppennan och den elektriska skrivmaskinen verkade revolutionera arbetet på kontor och kanslier. För att inte tala om när kopieringsmaskinerna gjorde sitt intåg. Alla dessa stadier har vi på TNC arbetat oss igenom under vår snart 50-åriga tillvaro. Redan mycket tidigt var TNC redo för den hittills kanske största av alla uppfinningar, datorn.

Vår verksamhet lämpar sig, som man lätt förstår, utomordenligt väl för databehandling och TNC har under

en följd av år baserat sin verksamhet på en minidator av märket Datapoint som har nåtts över tre centralt placerade terminaler. Men utvecklingen har som sagt gått vidare. Under det senaste året har vi genomfört en första moderniseringssteg av våra dataverktyg. Vi har ersatt minidatorns tre arbetsplatser med individuella terminaler för varje handläggare, placerade på tjänsterummen. Terminalerna som i sig själva är IBM-kompatibla persondatorer, är sedan sammankopplade i ett datanät med minidatorn. Denna kan med andra ord hela tiden nås av vilken handläggare som helst.

Omläggningen av vårt datorsystem har naturligtvis inte gått helt friktionsfritt. Även enkla datanät som vårt kräver tid och anpassning och något så trivialt som att nå skrivare över nätet har tagit tid att få att fungera. Men nu går det och i samma veva har vi också moderniserat vår minidator som fått

sitt minne avsevärt utökat men ändå samtidigt blivit snabbare.

Databas i fickformat

En stor del av vår verksamhet på TNC ligger i att arbeta med termer och definitioner från olika databaser. Här har vi utvecklat det kanske mest avancerade av våra hjälpmedel, vår CD-ROM-skiva Termdok. På en skiva som ryms i handen och som ser precis likadan ut som de CD-skivor man köper i musikhandeln har vi samlat sju olika terminologiska databaser omfattande totalt omkring 250 000 termposter. Skivan som finansierats av TNC, är ett resultat av samarbete mellan TNC, förläggaren Walters Lexikon och programvaruföretaget Optosof. Vi har över skivan direkt tillgång till dessa 250 000 termer, som

Innehåll

TNC vässar pennorna	2
Om kortord, skrifförkortningar och initialord	4
Finns det en RÄTT-SVAR-knapp?	6
INSTA-kommittén TK 10 Principer för terminologiarbete	8
TNC 90 Kärnenergiordlista	8
Vad är en terminolog?	9
Svensk terminologis grand old man fyller 80 år!	16
CD-ROM i terminologiarbete	10
A Soviet Lexicon	11
Notiser	13
Termfrågor i urval	14

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk
Lars Törnqvist
Staffan Ulvönäs

Prenumeration:

Elisabeth Lindström

Postadress:

Västra vägen 9 C, 171 46 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 4 nummer per år och kostar 100 kr för en helårsprenumeration.

Eftertryck tillåts om källan anges.

kan nås på olika sökvägar och med olika sökprofiler.

För att kunna läsa skivan krävs det dels en persondator, dels en speciell CD-spelare som skiljer sig från de som används för avspeling av musik. Tre sådana spelare har vi för närvarande installerade på TNC plus en portabel apparat som är en kombination av CD-spelare och persondator. Den har vi skaffat för att kunna ta med oss vid demonstrationer utanför kansliet eller när vi behöver arbeta i andra miljöer. Förutom att tjänstgöra som verktyg åt våra handläggare utgör skivan också en av de produkter vi har till försäljning vid sidan av våra ordlistor och skrivregler. Det är vår ambition att med ungefär ett års mellanrum kunna komma med nya versioner av Termdok. Under tiden sker en löpande uppdatering av TNC- och SIS-materialen.

Det är nog bra med verktyg, men ...

bra verktyg är inte allt, det allra viktigaste är naturligtvis att ha skickligt

folk som hanterar dem. Och det har vi. Vi har också, som läsarna säkert sett i tidigare nummer, anställt två mycket kvalificerade akademiker, en språkvetare och en civilingenjör för att fylla två vakanser som vi haft under ett års tid. Vi tycker med det att vi är väl rustade för att på ett effektivt och professionellt sätt ta itu med de arbetsuppgifter som ligger framför oss.

Miljön behöver definieras

Den traditionella produkt som TNC tillhandahåller är de ordlistor som sammanställts inom olika tekniska områden. Det har med åren blivit ganska många, vår senaste ordlista har faktiskt löpnummer 89. Men här gäller åter igen det jag inledde med, nämligen tidens gång. Eftersom språket, och i hög grad det tekniska språket, är något som hela tiden utvecklas, blir våra ordlistor efter en tid omoderna. De behöver revideras och i många fall kompletteras med nya områden.

Närmast på tur står bl a områdena kärnenergi, papper, transporter och fasta bränslen. Arbetet med ordlistor

inom dessa områden pågår och vi hoppas kunna avsluta och presentera dem under året. Men det finns ett flertal exempel på andra ordlistor som vi också tror skulle vara mogna för omarbetning och revision. Exempel på sådana är ordlistorna inom områdena betong, korrosion, skog och petroleum. Vi har haft många förfrågningar om nya versioner av dessa och vi håller för närvarande på att undersöka vilka möjligheter det finns till finansiering av dem.

En svensk-engelsk dataordbok är ett annat aktuellt projekt. Initiativet till den har faktiskt tagits av riksdagen och föranlett en utredning av Svenska språknämnden som rekommenderat TNC som huvudman. Även här undersöker man för närvarande hur finansieringen skall ordnas.

En ordlista som vi själva fört upp till diskussion gäller området miljö. Med tanke på de omfattande satsningar som görs på miljön i vårt land vet vi att det finns ett definitivt behov av en ordlista inom området. TNCs ordlistor består ju inte bara av en mängd ord med översättningar till olika språk utan, och kanske framför allt, definitioner av de begrepp termerna står för. Här tror vi att en miljöordlista skulle fylla en viktig funktion. För att miljöarbetet skall kunna bedrivas så effektivt och friktionsfritt som möjligt är det av yttersta vikt att kommunikation mellan de som arbetar inom området sker utan missförstånd. Samma definitioner måste gälla oavsett om man är tekniker, politiker eller vanlig skattebetalare. Våra sonderingar av området har visat att ett mycket stort intresse för en miljöordlista finns och vi hoppas att den finansiella sidan av detta projekt snart skall kunna lösas.

Termtjänsten

Vid sidan av tekniska nymodigheter och nya terminologiprojekt löper också andra traditionella TNC-verksamheter vidare i utåt sett oförändrad form men med användandet av allt det nya. Till dessa verksamheter räknas den termtjänst som vi utför. Som medlem ringer eller skriver man till oss för att få terminologisk hjälp och det försöker vi ge så snabbt som möjligt. I regel har frågaren ett svar inom 24 timmar.

Det finns alltså mycket att göra inom området teknisk terminologi, och våra pennor är vässade.

Staffan Ulvönäs

Om kortord, skriftförkortningar och initialord

Det är inte bara ute i geografin som vi människor gärna tar till genvägar för att de upplevs som ändamålsenliga och bekväma. Vi visar ofta samma benägenhet som språkbrukare, fast vi delvis tenderar att välja olika sätt att göra det lite enklare för oss beroende t ex på om vi deltar i ett spontant samtal eller formulerar oss med lite mer eftertanke i skrift. Särskilt i det senare fallet är det viktigt – och egentligen alldeles självklart – att ett kortare uttryckssätt inte bara spar oss möda medan vi tecknar ned det vi vill säga utan också hjälper läsaren att snabbare ta till sig vår text. Tyvärr stöter man alltför ofta på särskilt skriftförkortningar och s k initialord som stör läsningen därför att man inte omedelbart förstår dem; ja, en del kan man inte alls tolka på egen hand fast man grunnar ett tag. Sådant är naturligtvis förkastligt. Man använder ju språket för att meddela sig med andra.

Stilnivån, sammanhanget och det mer eller mindre medvetna syftet med det vi säger avgör dessutom som regel vilket slags avkortningar och förenklingar som det är lämpligt att använda sig av. Det koncisa uttryckssättet i många annonser skiljer sig exempelvis väsentligt från de kortvarianter som kan förekomma under eftermiddagsfiket på en arbetsplats.

Efter de här påminnelserna går vi så över till att titta på ett antal vanliga sätt att korta av ord eller fraser. Min översikt gör inte anspråk på att vara fullständig – i dagens svenska förekommer det så mycket kortvarianter – utan jag försöker bara ge en kortfattad redogörelse för några olika slags kortordsbildningar och skriftspråksberoende avkortningar.

Kortord

Inte sällan föredrar vi att använda oss av **kortord** som *Teknis*, *labb* och *jet* i stället för ursprungligare längre versioner som *Tekniska högskolan*, *laboration* eller *laboratorium* och *jetplan*. Många kortord hör främst hemma i ledigt talspråk, men exempel som *el* (av elektricitet etc) och *foto* (av fotografi) kan nog idag sägas vara stilneutrala.

Om vi ser noggrannare efter kan vi

urskilja två undergrupper bland kortorden. I den ena hittar vi vardagliga varianter som *Teknis* eller *bille* (biologi) som inte bara består av en del av ett längre ord eller uttryck, utan måste beskrivas som nedkortade **nybildningar** snarare än som kortformer.

I det första fallet har man tagit en del av ursprungsfrasen, dvs *Tekn-* och lagt till (avlednings)ändelsen *-is* som också förekommer i andra lediga kortordsbildningar som *dagis* och *kändis*. *Bille* kan däremot antas vara bildat i analogi med en kortform som *matte* (matematik) – och det kan också jämföras med familjära versioner av svenska egenamn som *Pelle* (Per), *Nisse* (Nils) eller *Jocke* (Joakim).

Kortformer

Den andra gruppen av kortord består då av exempel som *el*, *logo* (logotyp), *mick* (mikrofon) eller *tri* (trikloretylen), där man enbart reducerat de ord man utgår från utan att lägga till någonting. Dessa kan vi beskriva som **kortformer**. (Att *mick* stavas med *ck* och att *b-*et i slutet av *labb* dubbeltecknas kan bara sägas vara en självklar anpassning till de stavningsnormer som vi följer när vi skriver svenska).

Vissa kortformer verkar nästan enbart brukas som för- eller efterled i sammansättningar. *Bio-* i *biokemi*, *biobränsle* eller *biomassa* är en avklippning av *biologisk*, och *teko-* i exempelvis *tekoindustrin* känns betydligt hanterligare än hela ursprungsfrasen *textil- och konfektions-*. I *elrans* och *oljerans* är den andra delen en reducering av *ransoner*.

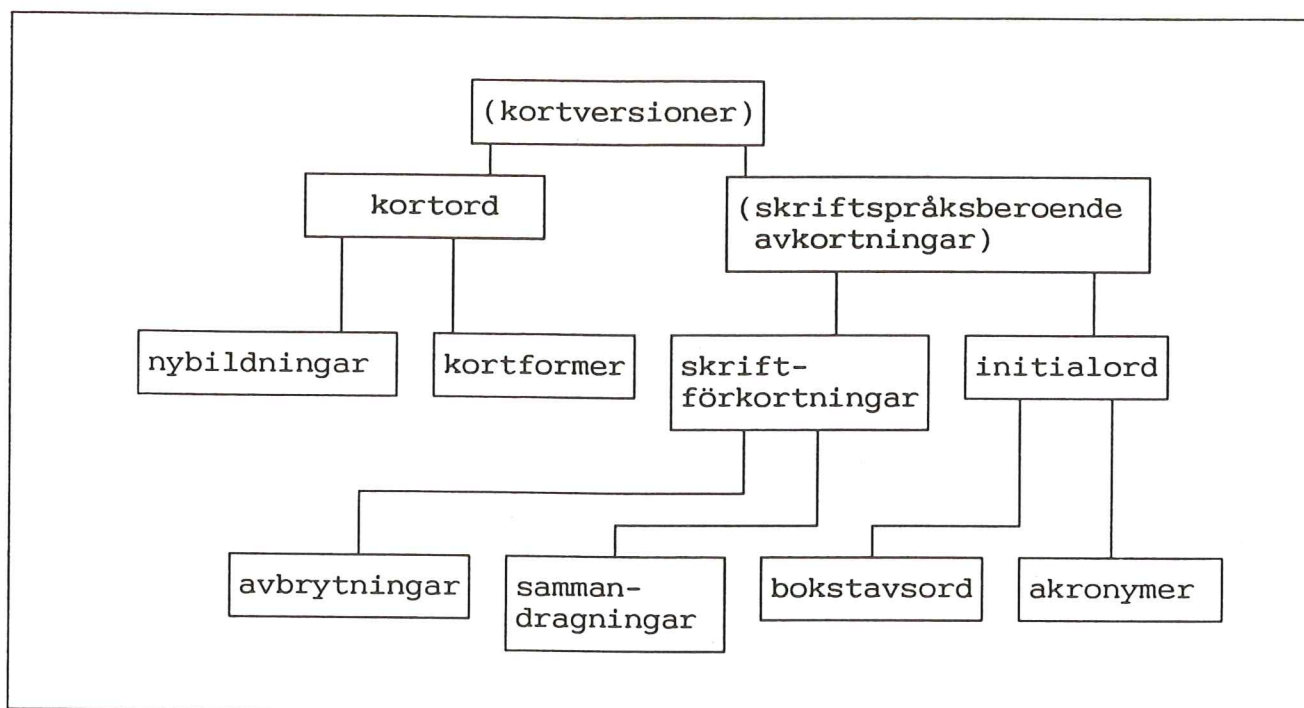
Det är också värt att uppmärksamma att kortformerna av vissa längre ord kommit att se likadana ut. Så står till exempel *bio* för *biograf* när man talar om ett ställe där man visar film och i sammansättningar som *bi duk*, *biobiljett* och *biobesök* medan *bio* som sagt är en avkortning av *biologisk* i en ordbildning som *biobränsle*. Detta kan knappast leda till missförstånd, eftersom de kortformerna vanligen torde förekomma i helt skilda sammanhang. Värre kan det vara med *eko* som antingen kan hänga ihop med *ekonomi* eller med *ekologi*. När någon talar om ett *ekosystem* eller om en *ekoby*

kan vi vara ganska säkra på att det är den senare innebörden som gäller. Däremot används nog *ekobrott* idag för det mesta om ekonomisk brottslighet, men det är knappast otänkbart att det också kan komma att brukas om allvarliga ingrepp i naturen som anses hota levnadsbetingelserna för växter, djur och människor nu när vi blivit allt mer miljömedvetna. Och vad skulle ett *ekolyft* eller en *ekosatsning* snarast kunna tänkas vara? Här finns det alltså anledning att se upp, och eventuellt vore det i längden bäst om *eko-* bara började användas i den ena av de här två betydelseerna – särskilt som vi dessutom har substantivet *eko* som beskriver återkastat ljud, och som också förekommer i sammansättningar som *ekolod* och *ekovalv*. (Etymologiskt sett har *eko-* både i *ekonomi* och *ekologi* utvecklats ur det grekiska ordet *oikos* som betyder hus, medan *bio-* i såväl *biograf* som *biologisk* har sitt ursprung i det likaså grekiska *bios* med innebörden liv. I den här översikten är vi dock inte ute efter att redogöra för sådana historiska samband, utan vi tittar bara på ord och uttryck och deras kortversioner i dagens svenska.)

Ibland händer det att det fullständiga men omständligare uttrycket med tiden kommer att falla ur bruk, och när det skett upplever naturligtvis inte språkbrukarna i gemen den avklippta eller sammandragna versionen som en kortform. Knappast någon uppfattar väl nuförtiden *flexitid* som en komprimerad variant av frasen *flexibel tid*. Och vem tänker idag på att *bil* och *buss* en gång bara utgjorde sista delen av de krångliga främmande orden *automobil* och *omnibus*? En gång sa man faktiskt också *plastic* tills TNC:s rekommendation hjälpte till att införa den behändigare formen *plast*.

Skriftförkortningar

Men det finns inte bara olika slags kortord i svenskan, utan också dels **skriftförkortningar** som *bl a* (bland annat) eller *etc* (etcetera) och en hel mängd **initialord** som *AGA* (/Svenska/ Aktiebolaget Gasaccumulator), *JO* (Justitieombudsmannen) eller *UD* (Utrikesdepartementet). Skriftförkortningar och initialord har

det gemensamt att de kommit till inom skriftspråket, men det finns ändå anledning att skilja dem åt.

Vi kan reservera termen skriftförkortningar för fall som *fr o m* (från och med) och *Gbg* (Göteborg) där vi regelbundet läser ut hela de bakomliggande orden. Mera bestämt har vi att göra med **avbrytningar** när man bara anger de allra första bokstäverna, och *bl a, e d* (eller dylikt) och *dvs* eller *d v s* (det vill säga) är vanliga, helt etablerade exempel på den sortens skriftförkortningar. Däremot är *ca* (cirka) och *nr* (nummer) **sammandragningar**, eftersom man här tagit bokstäver både från början och slutet, och i ett fall som *jfr* (jämför) har man också för tydlighetens skull skjutit in en konsonant från mitten av ordet.

Vissa beteckningar som ingår i det internationella måttenhetssystemet, SI, kan räknas in bland skriftförkortningarna. Det gäller exempelvis mycket vanliga beteckningar som *l* (liter), *m* (meter) eller *kg* (kilogram), och även sådana som *lm* (lumen), *A* (ampere) eller *N* (newton) som främst används av fackmän. Att de två sista alltid skrivs med stor bokstav är visserligen lite speciellt, men inte så avvikande att inte också de kan kallas skriftförkortningar.

Initialord

Så ska vi till sist titta på *initialorden* som blivit mycket vanliga – kanske för vanliga – i det moderna informationssamhället. Också i sådana konstruktioner har man tagit i regel de

första bokstäverna antingen av delar av ord eller av (de viktigaste) orden i en fras, men här nöjer man sig med att läsa ut de bokstäver som ingår.

I vissa fall uttalar man bokstäverna var för sig som de låter när man rabblar alfabetet, dvs konsonanter åtföljs av en stödvokal. *VD* (verkställande direktör), *CF* (Sveriges civilingenjörskörbundet), *BFR* (Statens råd för byggnadsforskning), *TV* (television), *ADB* (automatisk databehandling), *LO* (Landsorganisationen) och *VA* (vatten och avlopp) är ofta förekommande exempel på den sortens initialord. Det händer dock att man ser stavningar som *teve*, och då får man nog till en del räkna med att kopplingen till de underliggande orden börjat lösas upp. Firmanamnen *Esselte* (Sveriges Litografiska Tryckerier) och *Vegete* (Försäkringsbolagen Svenska Veritas, Göta, Tor och Europeiska) illustrerar samma slags utveckling bort från en ursprunglig initialform. Många initialord kan betraktas som egennamn, och det gör det säkert lättare att frigöra kombinationen från sitt ursprung.

En annan typ av initialord består av bokstavskombinationer som kan läsas ut på vanligt sätt i stället för bokstav för bokstav. I många sådana fall brukar det kännas än mindre angeläget att regelbundet koppla samman den behändiga kortversionen med det långa och oftast ganska tunga uttryck som den egentligen står för. En hel del vet antagligen att *SIF* betyder *Svenska Industrijänstemannaförbundet* eller att *SAF* är *Svenska Arbetsgivareföreningen*,

eftersom man i många sammanhang skriver eller säger ut hela namnen. Likaså är det nog ganska allmänt bekant att *STU* är *Styrelsen för teknisk utveckling*. Men hur många känner till vad *AGA*, *JAS* (eller *Jas*), *Spri* eller *Nato* står för? De tre bokstäverna i *JAS* har hämtats från *jakt*, *attack* och *spaning*, medan *Spri* ställts samman av det mastiga *Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut*. *Nato* bygger på en lång engelsk fras: *North Atlantic Treaty Organization*, och samma sak gäller faktiskt för *aids* (acquired immune deficiency syndrome). Båda dessa skrivs nu ofta med små bokstäver (utom första *n*-et i namnet *Nato* förstås), och detta antyder att de tenderar att betraktas som vanliga ord, inte först och främst som bokstavskombinationer. Det faktum att den bakomliggande frasen är engelsk har troligtvis också hjälpt till att ge dem en mera självständig karaktär inom svenskan.

Akronym och **bokstavsord** är andra termer för initialord, men eftersom vi knappast behöver tre olika synonyma benämningar på hela gruppen skulle jag vilja föreslå att endast exempel av de slag som diskuteras i föregående stycke kallas akronymer, medan fall som *VD*, *CF*, *ADB* och *LO* – där bokstäverna uttalas var för sig – omtalas som bokstavsord. De olika typer av kortversioner som vi tittat på i den här artikeln kan då sammanfattas i den terminologistruktur som åskådliggörs i figuren.

Christina Alm-Arvius

Finns det en RÄTT-SVAR-knapp?

Det är ofta ett stort gap mellan det som är tekniskt möjligt att åstadkomma med datorers hjälp och det som faktiskt finns i drift. Ett annat gap är den spännvidd i förväntningar som finns hos olika personer beträffande datorns möjligheter att underlätta andras arbete i dag eller i framtiden.

Våra förväntningar i dessa avseenden är inte sällan grundade på enstaka detaljrutiner som har demonstrerats eller beskrivits för oss. Det ligger i sakens natur att det vid sådana detaljredovisningar inte framhålls det som saknas i systemet för att helheten skall fungera tillfredsställande. Därför är det viktigt att redovisa en realistisk nivå på vad som kan förväntas i varje särskilt fall, även om det inte alltid möter den största uppmärksamheten.

TNCs datormognad

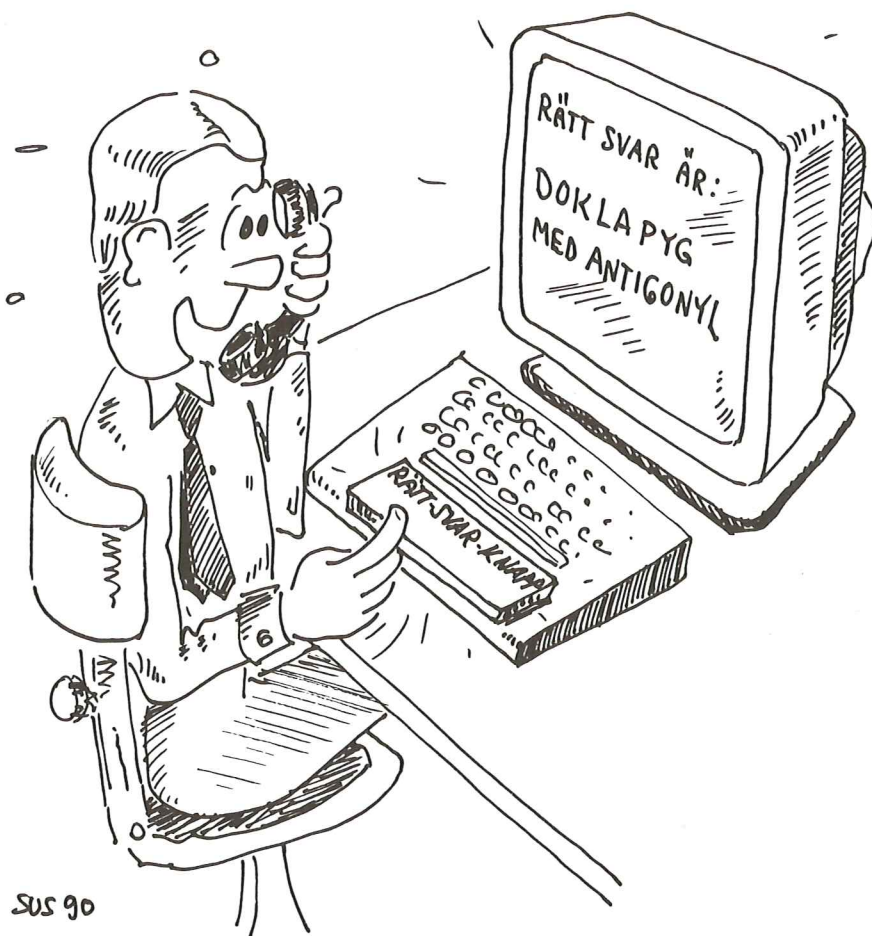
TNC har använt sig av datortekniken sedan början av 1970-talet och vi har steg för steg inarbetat befintlig teknik så att vi i dag har datoriserade rutiner för bl a ordlistearbetet och för informationssökning i ett antal termbankar inklusive den som består av våra ordlistor. Därför har vi alla sedan länge daglig kontakt med datorn.

När det gäller TNCs förmåga att utnyttja datortekniken, tror jag nog att vi motsvarar högt ställda förväntningar vad beträffar ordlistearbetet. Däremot kan tilltron till vår förmåga att överblicka all teknisk terminologi vara överdriven. Vi antas ibland ha en speciell RÄTT-SVAR-knapp för varje terminologifråga som kan ställas.

Högt ställda förväntningar är stimulerande, men de kan vara skadliga om gapet mellan förväntan och verklighet blir för stort. Därför vill jag närmare beskriva vilka förväntningar som det är realistiskt att ställa på TNC.

Förutsättningar i form av material, ...

De ekonomiskt sett magra åren under större delen av 1980-talet gjorde det inte möjligt för TNC att fullfölja den utveckling av datorhjälpmedlen som tidigare hade påbörjats. Visserligen har TNC i samarbete med Walters Lexikon tagit fram två versioner av en CD-ROM-skiva, men det är bara ett

första steg mot den ideala termbank som vi på TNC skulle behöva för att bättre kunna motsvara de förväntningar som finns.

Innehållet i TNCs publicerade ordlistor är långt ifrån allt det material som TNC skulle behöva lägga in i en termbank. Om man dessutom räknar in viktig terminologi som produceras utanför TNC blir mängden av en helt annan storleksordning än den vi nu kan nå via datorskärmen. I dag tvingas vi fortfarande göra många sökningar manuellt, vilket är mycket tidsödande.

... programvara, ...

Nu är det inte bara fråga om att ha tillgång till material och pengar. Den tidigare nämnda datortekniska mognaden inom företaget är en förutsättning för att vi skall kunna agera som en kompetent beställare av de tjänster och produkter som tillsammans skall resultera i ett fungerande system.

Någon programvara som automatiskt klarar av alla tänkbara frågor om terminologi lär vi inte kunna utveckla. Detta trots att terminologiskt material med sin strikta fältuppdelning lämpar sig väl för långt driven strukturering vilket i sin tur gör att man lättare kan hitta rätt svar på en rätt formulerad fråga eller åtminstone snabbt fastställa att svaret inte finns i materialet.

Väljer man att utnyttja ny teknik så är det givetvis för att utvinna någon påtaglig fördel, i detta fall främst större lagringskapacitet och snabbare sökningar. Det är ur ekonomisk synpunkt ofta inte försvarbart att välja annat än färdiga programvaror avsedda för generella ändamål. Det hindrar inte att de ibland ger bättre sökmöjligheter i vissa avseenden jämfört med tidigare använda metoder. Ofta är det dock tvärtom. Man tvingas ge avkall på sökkraven i vissa avseenden, om man inte är beredd att betala för en dyr programvaruutveckling. Det speciella programmeringskunnande som er-

fordras för att åstadkomma ett bra termbanksprogram har vi alltså inte inom huset men väl bland personer som vi nära samarbetar med.

... och terminologikunnande

För att systemet skall kunna fungera med hjälp av dator, bör det först ha fungerat utan dator. Termbanker förknippas i dag med datortekniken men det har funnits, och finns fortfarande, kortkartotek, pärmsystem och annat som också kan kallas för termbanker. Grundprinciperna för maskinell uppläggning är desamma som för manuell och erfarenheter från manuellt arbete är väsentliga för att den datoriserade uppläggningen skall resultera i en väl fungerande termbank.

Andra nog så viktiga förutsättningar, såsom rutiner för excerpering, ett tillräckligt flexibelt termpostformat, samordning med systemet för ordlisteframställning och mycket annat, ingår i TNCs vardag och inordnas därför automatiskt i ett framtida system.

Framtidens termbank

Hur skulle då en ideal termbank på TNC se ut, om man utgår ifrån den teknik som i dag är etablerad och tillgänglig för TNC? Och när kan den vara en realitet?

Termbanken skulle bestå av ett flertal delmaterial lagrade på olika data-medier men alla åtkomliga via den egna datorn som ingår i ett PC-nät. TNC har redan i dag ett sådant med CD-ROM-spelare knutna till vissa av de befintliga persondatorerna.

Den programvara som vi i dag använder för CD-ROM-skivan kan modifieras för denna utvidgade tillämpning. Därmed skulle materialet på TNCs CD-ROM-skiva kunna kompletteras med annat TNC-producerat material, såsom pågående terminologiprojekt, besvarade termfrågor samt excerpter ur externa källor. Allt detta skulle, som sagt, vara åtkomligt med hjälp av en och samma programvara. För den som är beredd att använda även andra sökprogram, skulle det i samma system ingå andra CD-ROM-skivor och databaser möjliga att nå via modem.

Hur långt i framtiden den beskrivna termbanken ligger avgörs helt av ekonomiska faktorer. Funnes pengarna i dag skulle det inte vara någon omöjlighet att redan i år ha ett termbanksystem som åtminstone internt för terminologerna på TNC vore ganska nära det utopiska systemet med RÄTT-SVAR-knapp.

Funnes det ännu mer pengar vore det tekniskt sett inte svårare att lägga termbanken på en dator i TNCs nät som via modem kunde nås av användare även utanför TNC. Personligen tror jag dock inte att genomsnittsanvändaren av terminologi vill arbeta i termbanker via modem. Han föredrar troligen att ringa eller telefaxa till en termtjänst för att med dess hjälp få fram det material han efterlyser. Allt förutsatt förstås att det går snabbt och inte kostar för mycket!

Vissa storanvändare av terminologi skulle säkert vara mer betjänta av att köpa utdrag ur denna termbank för att lägga in dessa i egna företagsinterna system. Inte heller detta stöter på oöverstigliga tekniska och ekonomiska hinder, men möjligen juridiska.

Kjell Westerberg

TermNets arbetsplan

International Network for Terminology, TermNet, har vid ett möte i Wien utarbetat en arbetsplan för 1990. Vi publicerar den i sin helhet nedan:

1 EXPANSION OF SECRETARIAT ACTIVITIES

- 1.1 Increase of personnel (including voluntary helpers passing an on-the-job-training)
- 1.2 Computerization
- 1.3 Implementation of a physical network (by joining a mailbox of a new type)
- 1.4 Establish regular cooperation relationship with associations of associations, etc.

2 PROJECTS

- 2.1 Support of the large-scale surveys on terminology work performed within the framework of scientific-technical associations, in industry and public administration
- 2.2 System design for terminology & documentation (T&D) systems
- 2.3 CEDEFOP projects concerning terminology documentation
- 2.4 Cooperation with computer manufacturers and software houses

3 CONFERENCES AND TRAINING ACTIVITIES

- 3.1 2nd TermNet Summer School and other courses upon demand
- 3.2 International Software fair in Prague in January 1990
- 3.3 Support for the "2nd International Congress on Terminology and Knowledge Engineering - Applications" (IKE '90) to take place in Trier, 2/4 October 1990
- 3.4 Coorganization of meetings and other events

- 3.5 Development of a pilot course on information management

4 SERVICES

- 4.1 Consultancy and information services to TermNet members
- 4.2 Initiation and coordination of TermNet activities
- 4.3 Conversion of terminological information
- 4.4 Information & documentation services
- 4.5 Services for clients of TermNet Service Centres

5 PUBLICATIONS AND OTHER PRODUCTS

- 5.1 Book publications
 - International bibliographies
 - Selected Readings in Terminology
- 5.2 Publication-upon-demand for TermNet members
- 5.3 TermNet periodicals
 - TermNet News (TNN)
 - StandardTerm (STT)
 - BiblioTerm (BIT)
 - Terminology Standardization and Harmonization (TSH) on a quarterly basis
- 5.4 Providing periodicals of TermNet members and other institutions/organizations to TermNet members
- 5.5 Microfilming of important archive material
- 5.6 Distribution of members' as well as other cooperation partners' products on a cost-recovery basis
- 5.7 Other publications e.g. TermNet Yearbook 1991

INSTA-kommitté TK 10

Nyligen hölls på TNC det konstituerande sammanträdet för en INSTA-kommitté med namnet "Principer för terminologiarbete". INSTA står för "INternordiskt STANDARDiseringssamarbete".

Bakgrund

Alla som sysslar med standardisering vet att en entydig och konsekvent terminologi är en förutsättning för ett framgångsrikt standardiseringsarbete. Nästan alla vet också att arbetet med att ordna terminologin inom en snäv del av ett fackområde, t ex tryckluftsdrivna membranpumpar, rörledningsarmatur eller lyftarmar på hjulastare och grävlastare, inte är en alldeles enkel uppgift. Därför är riktlinjer för terminologistandardiseringens olika moment ett synnerligen välbehövligt hjälpmedel för standardiserare, verk samma både i nationellt och internationellt arbete.

ISO/TC 37 (Terminology. Principles and coordination) påbörjade revisionen av ett antal standarder år 1974, ett arbete i vilket de nordiska länderna aktivt deltog. Sedan dess har fyra standarder presenterats och lika många är under utarbetande, de flesta av dem baserade på nordiskt underlag. Arbetet har skett genom de nordiska terminologiorganens samarbetsforum Nordterm, arbetsgrupp 4. Detta resultat har under de senaste två åren möjliggjorts tack vare ett ekonomiskt stöd från Nordisk industrifond som täckt kostnaderna för deltagarnas resor och uppehälle.

Man kan säga att arbetsgruppen i stort har fungerat som om den hade varit en INSTA-kommitté. Det är därför naturligt att en regelrätt INSTA-kommitté nu bildas. Genom att SIS-Allmänna standardiseringsgruppen, SIS-STG, har erbjudit sig att ansvara för en sådan kommitté har de formella förutsättningarna skapats. I praktiken kommer dock sekretariatet att ligga vid TNC.

Mål

I likhet med det hittillsvarande arbetet inom Nordterms arbetsgrupp 4 skulle INSTA-kommittén TK 10 främst ha till syfte att:

1. Åstadkomma samordnade riktlinjer för nordiskt terminologiarbete (metoder och principer) och ett samordnat uppträdande inom ISO.

2. Befrämja att nationella standarder inom området utarbetas, främst sådana som baserar sig på befintliga ISO-dokument, samt se till att de kommer till användning.
3. Påverka det framtida arbetet inom ISO/TC 37 så att resultatet blir mer lämpat för den genomsnittliga standardiseraren, i vars arbetsuppgifter det ingår att upprätthålla terminologisk konsekvens och att utforma definitionsavsnitt, men inte nödvändigtvis att fördjupa sig i terminologiteori.

Arbetsuppgifter

Av naturliga skäl har det hittillsvarande arbetet främst inriktats på det som anges under punkt 1 vilket inte i alla delar är anpassat för standardiserarens vardagssituation. Nu finns dock det erforderliga ISO-underlaget för att denna anpassning skall vara möjlig på nordisk och nationell nivå. En förutsättning för ett lyckat arbetsresultat är dock att praktiskt verk samma standardiserare medverkar i INSTA-kommittén.

Kommitténs arbetsuppgifter skulle kunna få två huvudinriktningar:

- medverka i ISO/TC 37-kommittéer för utarbetande av terminologistandarder, varvid INSTA-kommittén i sin helhet påverkar arbetets inriktning, medan det huvudsakliga arbetet utförs av de medverkande terminologiorganen, dvs såsom tidigare
- utarbetande av INSTA-standarder, varvid arbetsuppgifterna samordnas av kommittén i sin helhet men själva utarbetandet av standarderna av praktiska skäl företrädesvis sker nationsvis

Organisation

Varje land ges möjlighet att ställa upp med högst tre ledamöter i kommittén. Alla de nordiska länderna har visat intresse av att delta och har anmält ledamöter.

Ordförande i kommittén är Anna-Lena Bucher och sekreterare Kjell Westerberg.

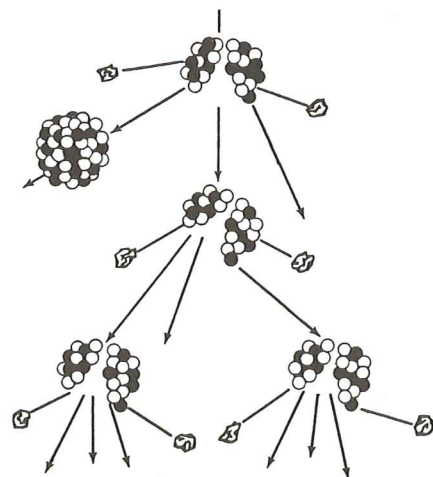
TNC 90 Kärnenergi- ordlista

Den år 1975 utgivna Kärnenergiordlistan, TNC 55, har varit föremål för revidering under en period av ca fyra år och en ny utgåva kommer i början av sommaren. Den nya ordlistan, liksom den förra, är ett resultat av ett samarbete mellan TNC och SMS och ordlistan kommer också att ges ut i SMS handboksserie.

Revideringen har varit föranledd främst av den fortsatta utvecklingen inom kärntekniken, främst inom områdena drift, säkerhet, avfallshantering och beredskapsorganisation.

Ordlistan innehåller 1 200 termer med definitioner och term motsvarigheter på engelska, franska och tyska. Termerna är uppställda i alfabetisk ordning men en systematisk förteckning finns också med.

Arbetet har bedrivits i en arbetsgrupp inom SMS. Parallellt med det svenska arbetet har den internationella standardiseringsorganisationen, ISO, arbetat med en internationell terminologistandard på området. Ledamöter i den svenska arbetsgruppen har också deltagit i ISO-arbetet och det har därför varit möjligt att samordna urvalet av nya begrepp samt definitionernas utformning. Priset på ordlistan är 470 kronor inklusive moms.

Vad är en terminolog?

... någon systematiker eller terminolog är han väl näppeligen...

Orden är Gustaf Frödings och citatet är hämtat ur Grillfängerier I, 24 (1898). Det syftar på Verner von Heidenstam och finns i Svenska Akademiens Ordboksredaktions excerpt-samling under uppslagsordet terminolog. Det utgör där det enda belägg på terminolog.

Troligen har ordet inte använts särskilt ofta sedan 1898 men det började dyka upp så smått i terminologikretsar i början av 70-talet, kanske som ett lånord från Canada. På TNC var vi till en början lite försiktiga med att ta till oss den här yrkesbenämningen – vi var ju mindre än en handfull människor som hade terminologarbete som huvudsaklig sysselsättning och benämningen var för de flesta människor inte särskilt informativ. Men alltefter som terminologiläran har vuxit sig starkare som en alldeles egen disciplin, har det visat sig vara praktiskt att använda terminolog som yrkesbenämning. Numera är det också, särskilt i Norden, en hel del som har terminologiarbete som huvudsaklig sysselsättning.

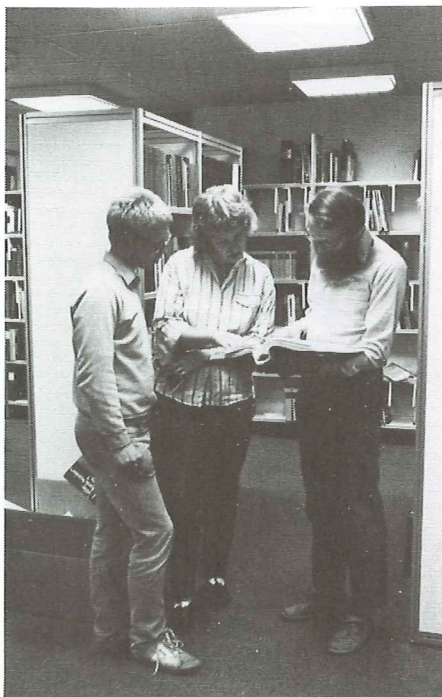
Vad gör en terminolog?

Den frågan får vi på TNC höra då och då. Svensk Ordbok är den enda moderna svenska ordbok som har förklarat vad en terminolog är: 'person som yrkesmässigt ägnar sig åt terminologi'.

Lite mer detaljerat men ändå kort kan arbetet beskrivas så här:

Arbetet är av utredande karaktär och terminologer arbetar nära samman med fackmän, ofta i arbetsgrupper, för att identifiera och analysera ett visst fackområdes begrepp. Begreppen systematiseras och beskrivs med hjälp av definitioner som indirekt anger relationerna till närbesläktade begrepp. I slutfasen väljs en eller flera termer som lämpliga för varje begrepp. Lämpligheten bedöms med hänsyn dels till språkliga krav, dels till bruket och förankringen i branschen. Resultatet blir en terminologi – antingen i form av en ordlista eller ingående i en termbank.

Utredningsarbetet föregås av en of-

tast omfattande insamling av källor att hämta underlagsmaterial ur, dvs termer och definitioner. En viktig uppgift för terminologen är nämligen att ha en överblick över termers användning.

På TNC utarbetar vi terminologier inom områdena teknik och naturvetenskap och vi arbetar inom det svenska språket. Våra ordlistor har emellertid alltid ekvivalenter och ibland också definitioner på ett eller flera språk. Tillförandet av dessa ligger i ett ganska sent skede av arbetet – först skall enighet råda bland branschens folk om de svenska definitionernas karaktär.

Syftet med terminologiskt arbete? Jo, det är naturligtvis att åstadkomma en mer precis och effektivare kommunikation fackmän emellan – både inom en bransch och mellan olika branscher. Vi brukar framhålla att initiativet till terminologiska utredningar så gott som alltid kommer från fackmännen själva. Anledningen till deras insiktsfullhet är givetvis att den fackspråkliga kommunikationen ställer större krav på exakthet och precision än den vardagliga. En redig terminologi som är väl förankrad i branschen bidrar till detta i allra högsta grad.

Det terminologiska arbetet innebär således att man "med mild hand" hyfsar språket – som följd av ett bland

fackmän naturligt och välkänt behov av enhetlighet och konsekvens.

Vid TNC är arbetet som sagt inriktat på att ordna terminologin inom ett språk – svenskan. I det tvåspråkiga Canada arbetar ett stort antal terminologer, framförallt inom den statliga förvaltningen, med att förse översättarna med korrekta motsvarigheter av facktermer. Inom EG-kommissionen finns också terminologer med liknande uppgifter. Såväl i Canada som inom EG arbetar man inte bara inom teknik och naturvetenskap utan också inom områden som ekonomi, juridik, administration och medicin.

Kvalifikationer

I Canada har man i en redogörelse för terminologens arbete också formulerat de önskvärda kvalifikationerna – kvalifikationer som också vi anser är nödvändiga för det terminologiska arbetet i Sverige. Man säger så här:

"Terminologen måste behärska de språk han eller hon arbetar med väl. Särskilt viktigt är det att han har mycket goda kunskaper i målspråket och kan utnyttja dess resurser fullt ut och kan röra sig fritt mellan olika stilnivåer.

Han bör också ha ingående insikter i den kultur som språket växt fram i, vara intellektuellt vaken och nyfiken och därtill visa prov på ett uttalat intresse för teknik och vetenskapligt tänkande.

Terminologen bör ha en kritisk, vetenskaplig läggning och förmåga att analysera och sammanställa information. Han förväntas också vara disciplinerad, uthållig och villig att ta egna initiativ, och dessutom bör han vara en god organisatör och administratör.

Slutligen måste terminologen vara smidig och taktfull i umgänget med andra och ha förmåga att lägga fram sina idéer så att de kan accepteras av alla de olika slags människor som han kommer att arbeta med. Han bör också tycka om att arbeta i ett lag som t ex består av översättare och specialister inom olika fackområden."

(Citatet är från *The Terminologist* utgiven av Société des traducteurs du Québec, februari 1983. Översättningen är gjord vid TNC.)

Anna-Lena Bucher

CD-ROM i terminologiarbete

Att TNC har medverkat till att ge ut en CD-ROM-skiva kan inte ha undgått våra läsare. Men Termdok är inte den enda skivan som kan användas i terminologiarbete. För närvarande använder vi fyra olika skivor i det dagliga arbetet på TNCs kansli, och fler skivor väntas i framtiden.

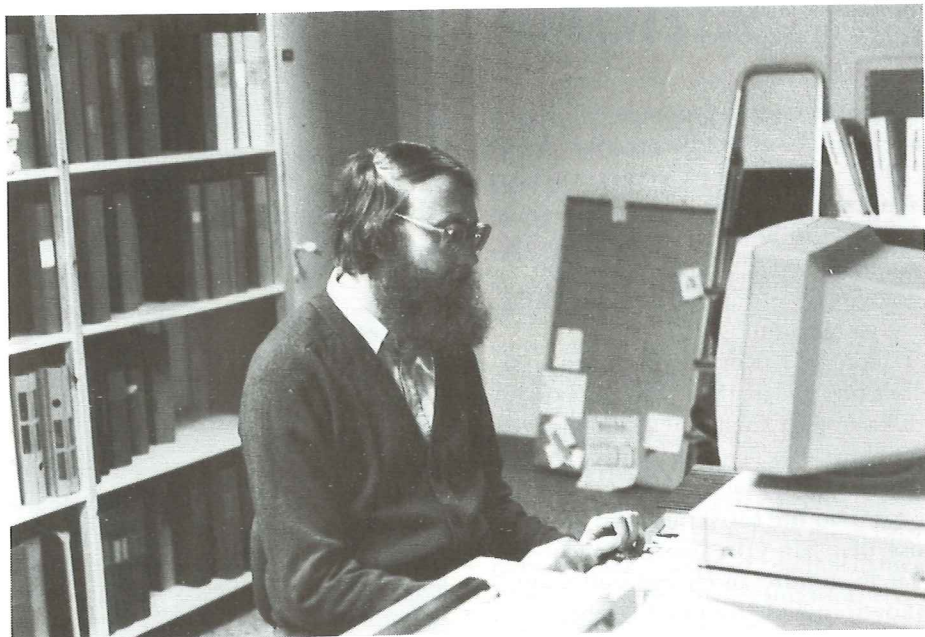
Den skiva som vi har mest användning för är naturligtvis Termdok. På den finns allt maskinläsbart material som vi själva har producerat, både egna ordlistor och excerpter. Dessutom finns termer och definitioner ur svensk, finsk och fransk standard, norska och finska tekniska ordlistor och ett urval av den kanadensiska termbanken Termium.

En stor del av arbetet vid TNC går ut på att svara på frågor om hur termer definieras och översätts. Flertalet av definitionsfrågorna klarar vi med hjälp av Termdok-skivan. Oftast finns lösningarna på problemen i de termbanker som innehåller TNCs ordlistor och svensk standard. De här termbankerna innehåller egentligen ingenting utöver det som finns i de tryckta ordlistorna och standardbladen, men det är ändå alltid Termdok-skivan vi använder. Att hitta en definition av en enskilda teknisk term i ett par hyllmeter standard är i praktiken omöjligt, medan motsvarande sökning på CD-ROM går på ett par minuter.

I vissa fall har man nytta av de norska ordlistorna från Rådet för teknisk terminologi. De innehåller oftast svenska termer och de täcker in vissa områden där det saknas svenska ordlistor, t ex kartografi och vvs-teknik. Den finska termbanken använder vi inte så ofta eftersom de flesta termerna definieras på finska, och de som har definitioner på svenska eller engelska vanligen finns även i andra termbanker.

Översättningsfrågorna rör oftast översättning till eller från engelska. Här har vi stort urval av termbanker att söka i. Alla Termdok-skivans termbanker innehåller engelska termer, den kompletta Termium-skivan likaså, och dessutom finns Esseltes CD-ROM-skiva Multilingual Dictionary Database.

Den kanadensiska Termium-databasen har vi alltså i två versioner, dels komplett på originalskivan och dels i

urval på Termdok-skivan. Urvalsversionen innehåller huvudsakligen tekniska termer med definition eller kontext, medan originalet därutöver omfattar alla möjliga fackområden och term poster utan definitioner. Om man vill undersöka huruvida ett uttryck förekommer som engelsk fackterm använder man lämpligen originalversionen. Den har fördelen att man kan söka både på enskilda ord och på flerordstermer, t ex *air mail paper*. På Termdok-skivan kan man bara söka på enskilda ord i fri kombination, alltså *air* för sig, *mail* för sig och *paper* för sig, och att en term post innehåller alla tre orden innebär inte att orden måste stå i närheten av varandra.

Termium-skivan är tvåspråkig med motsvarande texter på engelska och franska, och man har samma sökmöjligheter på båda språken. Vi har haft stor nytta av Termium vid översättning från svenska till franska. Oftast har det varit lätt att få tag på en tänkbar engelsk motsvarighet till den svenska termen, och genom att söka på engelsk term i Termium hittar man lätt den franska motsvarigheten. Eftersom flertalet av term poster innehåller definitioner eller andra texter kan man lätt kontrollera om den funna franska termen verkligen betyder samma sak som den svenska term man utgick från.

Esseltes CD-ROM-skiva är också användbar i det här sammanhanget. Den innehåller ordlistor för översätt-

ning mellan engelska och elva andra språk. Naturligtvis ingår de vanligaste europeiska språken, men skivan innehåller också ordlistor till och från kinesiska och japanska. Man kan till och med få de kinesiska och japanska skrivtecknen snyggt uppritade på bildskärmen.

Skivan är närmast avsedd för översättare, och sökprogrammet är därför speciellt avpassat för körning parallellt med ordbehandlingsprogram. De olika fälten i databasen markeras med olika färger på bildskärmen, vilket innebär att man måste ha en dator som är utrustad med färggrafik eller kan simulera färgerna med olika gråtoner.

Den svensk-engelska delen av Esseltes skiva omfattar samma textmaterial som finns i Stora svensk-engelska ordboken och Stora engelsk-svenska ordboken, alltså ett brett allmänspråkligt ordförråd. Det är också ordböcker av samma typ som ligger till grund för översättningarna till andra språk. Esselte-skivan och Termdok utgör därför bra komplement till varandra. Fördelen med ordboksmaterial på CD-ROM är att sökmöjligheterna är större på skivan än i böckerna; man kan till exempel gå bakvägen in i posterna genom att söka på andra ord än uppslagsorden. Det är också enkelt att söka vidare till ett tredje språk.

Det är fullt möjligt att söka översättningar mellan vilka språk som helst, t ex från finska till nederländska eller från danska till italienska. Man

måste dock alltid använda engelskan som mellanled, vilket kan ge upphov till egenartade resultat. Vi provade tillförlitligheten vid indirekt översättning genom att översätta mellan norska och svenska via engelska. I de flesta fallen blev resultatet rätt bra, särskilt när vi sökte på substantiv. Ibland fick vi många översättningsförslag, varav bara ett eller ett fåtal var relevanta. Som exempel kan nämnas att det norska ordet *flaggermus* översattes med *fladdermus*, *läderlapp* och *slagträ* – via det engelska mellanledet *bat*.

Vid översättning från engelska till svenska vill man gärna kontrollera om det föreslagna svenska ordet verkligen används. Många av översättningsfrågorna handlar om datortermer, och de svenska termer som anges i svensk-engelska dataordböcker är ofta papperskonstruktioner som inte förekommer i vanligt språkbruk. När vi vill undersöka det verkliga språkbruket inom databranschen använder vi en CD-ROM-skiva som heter Dataplattan.

Datapattan är en fulltextdatabas som innehåller artiklar ur ett antal datortidskrifter. Egentligen är skivan avsedd för folk som vill ha snabb åtkomst till fakta om datorer, men den kan också användas för språkliga undersökningar. Genom fritextsökning kan man lätt se hur ofta ett visst ord används. Skriver folk inom databranschen *byte* eller *oktett*, *plotter* eller *kurvskrivare*? Man konstaterar snabbt att de skriver *byte* och *plotter*.

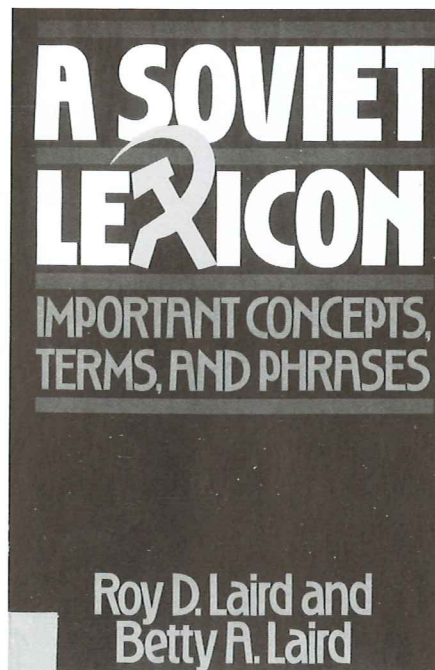
Det går också att se resultatet av datortidskrifternas egna språkvårdsinsatser. En tidskrift har t ex infört ordet *autografi* i stället för *desktop publishing*. Om man söker på ordet *autografi* får man många träffar i just den tidskriften, men inte i någon av de andra.

Utgivning av CD-ROM-skivor har börjat ta fart, och ytterligare några av dessa tror vi kan utnyttjas inom terminologiarbetet. Det finns t ex flera amerikanska uppslagsverk på CD-ROM, både allmänna encyklopedier och uppslagsböcker inom specialområden som rymdteknik och medicin. Hittills har det inte funnits några svenska skivor av denna typ, men snart kommer uppslagsverket Focus som första svenska encyklopedi i skivform. När den levereras kommer vi att kunna göra fritextsökningar i uppslagsverkets artiklar, vilket kommer att ge mycket bättre åtkomst till tekniska facktermer än tidigare.

Lars Törnqvist

A Soviet Lexicon

Laird, Roy D., *A Soviet Lexicon. Important Concepts, Terms and Phrases.* – 1988 – 201 s.

År 1988 utkom en bok i USA och Kanada som har till syfte att ge baskunskaper om det sovjetiska statssystemet och det intressanta med boken är att den är utformad som en ordlista. Författarna, Roy D Laird och Betty A Laird, säger i inledningen att de vill förklara de ord, begrepp och fraser som används om det sovjetiska systemets politik, ekonomi, framgångar, svårigheter och mål. De argumenterar på ett för terminologer välkänt vis, dvs att man kan förstå ett ämne först när man känner till de centrala begreppen och de hänvisar till kemisternas entydiga nomenklatur och enhetliga symboler. Vidare konstaterar författarna att socialvetenskaperna till skillnad från "the hard sciences" saknar "universal language".

De säger: "Quite to the contrary, there are profound differences, even over such seemingly basic concepts as democracy and freedom. As a result, there is often a breakdown in communication."

Ordlistan är avsedd att vara ett verktyg för dem som just är i färd med att börja studera det sovjetiska systemet och man har försett termerna eller orden med ganska ingående förklaringar (snarare än definitioner). Sär-

skild vikt läggs vid sådana ord vars betydelse många utanför Sovjet kan tro sig känna väl till, men som i det sovjetiska systemet har fått en alldeles speciell definition, t ex:

freedom

"The perception of necessity" is a phrase used repeatedly by Soviet political philosophers. According to Soviet doctrine, one can be free only if one behaves according to the dictates of the Marxist-Leninist "science of Society". Therefore, freedom consists of acknowledging those dictates and choosing to follow them.

democracy

According to the Soviets, socialist democracy is the only genuine democracy. In Marxist-Leninist theory, there is no democracy except under communism. The emphasis is on equality – especially economic equality, which is defined as all having the same relationship to the means of production.

De mest kända av de nya Sovjet-orden förklaras så här:

openness (glasnost)

The campaign led by Gorbachev to decrease secretiveness in the Soviet dialogue, especially calling for a more frank discussion of economic, political and social problems. A demand that recurs in Russian public debate. For example, the cry for glasnost led to, among other reforms, a complete revision of the legal system under Alexander II. Also in the early 1960s glasnost was one of the highest ideals of the literary dissenters.

restructuring (perestroika)

Gorbachev's campaign to revitalize the party, society and economy by means of adjustments of socioeconomic and political mechanisms.

En framtida beskrivning av det sovjetiska systemets terminologi kommer som det ser ut i dag, troligtvis att se helt annorlunda ut.

Anna-Lena Bucher

Nordisk forskarkurs på Åland

Som vi berättade i förra numret av TNC-Aktuellt kommer en nordisk forskarkurs att hållas i Mariehamn på Åland den 3-13 september. Senaste anmälningsdag är 15 maj. Detaljerna rörande kursuppläggning m m börjar nu bli klara. Nedan presenterar vi programmet som det ser ut i dag.

Ytterligare upplysningar om kursen lämnas av Anna-Lena Bucher på TNC.

PROGRAM FÖR NORDISK TERMINOLOGIKURS, 3 - 13 SEPTEMBER 1990

Föreläsningarna kommer att hållas på norska, danska, svenska eller engelska.

Förutom de nedan angivna aktiviteterna kan det vid behov tillkomma sammankomster på kvällarna.

Söndagen den 2 september

Ankomst och inkvartering

Måndagen den 3 september

09.00 - 12.00 Välkomsthälsning
Inledning
Terminologiläran och dess tillämpningar
Begreppet - det centrala elementet i terminologiläran

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Definitioner och andra medel för förklaring av begrepp

Analys av definitionskriterier
Gemensam genomgång

Tisdagen den 4 september

08.30 - 12.00 Begreppsrelationer och begreppssystem
Avgränsning av fackområdet och inriktning på målgrupp

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Hur skriver man definitioner i praktiken?

Grupparbete:
Strukturering av begrepp och definitionsskrivning

Onsdagen den 5 september

08.30 - 12.00 Termen - begreppets uttryckssida
Likheter och skillnader mellan terminologi och lexikografi

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Ordböcker och lexikon - användarerefarenheter

Grupparbete - praktiska övningar med ordböcker

Torsdagen den 6 september

08.30 - 12.00 Översättning och terminologi
Begrepps- och termharmonisering

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Presentation av ISO 860 "Harmonization of concepts and terms"

Grupparbete i harmonisering

Fredagen den 7 september

8.30 - 12.00 Datorstött i terminologiskt och lexikografiskt arbete
Datorstött begreppsanalys i terminologiarbete

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 18.00 Termbanker - från kartotek till CD-ROM
Presentation av termbanker on-line och på CD-ROM: TEPA - TERMDOK - TERMIUM - EURODICAUTOM

Lördagen den 8 september

08.30 - 12.30 Olika terminologiska skolor
Lägesrapporter från området fackspråk och terminologi

12.30 - 14.00 LUNCH

eftermiddagen Ledig

19.00 Middag och dans

Söndagen den 9 september

Vilodag och utflykt med galeasen Albanus

Måndagen den 10 september

08.30 - 12.00 Begrepp och begreppsstrukturer i kunskapsbaserade system
- semantiska nät och frame-system
- ärvning, resonemang med normalvärden (default) och andra inferenstekniker
- tillämpningar i system för förståelse av naturligt språk och andra AI-system
- AI-tekniker och terminologilära

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Demonstration av expertsystem

Tillämpningsövningar

Tisdagen den 11 september

08.30 - 12.00 Maskinöversättning och datorstött översättning "Språkmaskin-projektet"
Hypertext och terminologiarbete

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Demonstration av översättningssystem och -hjälpmedel

Tillämpningsövningar

Onsdagen den 12 september

08.30 - 12.00 Informationsvetenskap och terminologi
Hur utnyttjar informationsvetenskapen resultaten av lingvisters och terminologers arbete?
Kan informationsvetenskapens metoder och resultat utnyttjas i terminologiarbetet?
- indexeringspråkens teori och metoder
- fasettanalysen som verktyg vid utarbetandet av begreppssystem och definitioner

12.00 - 14.00 LUNCH

14.00 - 17.00 Demonstration av litteratur- och informationssökningssystem

Tillämpningsövningar

Torsdagen den 13 september

08.30 - 12.00 Utblickar mot 90-talet. Paneldiskussion
Sammanfattning
Avslutning

Permanent ordförande för ISO/TC 37

Under 1989 publicerades gemensamma riktlinjer för arbetet inom kommittéerna i de båda internationella standardiseringsorganisationerna ISO (International Standardization Organization) och IEC (International Electrotechnical Commission). Tidigare hade organisationerna egna riktlinjer som ställde till en del problem bl a när man skulle upprätta blandkommittéer för sådana ämnen som låg i gränstrakterna till både ISOs och IECs verksamhetsområden.

Dessa IEC/ISO-riktlinjer föreskriver också en del procedurändringar, bl a kommer ordförandena i de tekniska kommittéerna och dessas underkommittéer att ges ökade befogenheter att påverka och styra standardiseringsarbetet.

Av den anledningen ansåg ISOs Technical Board att ISOs centralsekretariat borde uppmana alla kommittéer att utse permanenta ordförande.

För ISO/TC 37s del pågick nominering och omröstning under hösten 1989 och i februari stod det klart att Heidi Suonuuti vid Centralen för Teknisk Terminologi (TSK) i Finland enhälligt valts till ordförande för huvudkommittén.

TNC gratulerar både Heidi och TC 37!

TSK och framtiden

Vår finska motsvarighet, TSK, har under någon tid utrett behovet av och förutsättningarna för en terminological central i Finland. Mot en bakgrund av hur liknande arbete utförs i andra länder kommer utredaren Krista Varantola fram till ett förslag om hur TSK skulle kunna utvecklas om alla goda krafter samverkar.

Professor Varantola är till vardags verksam vid den engelska institutionen vid Tammerfors universitet men hon är också välkänd inom det nordiska terminologisamarbetet, bl a som finsk representant i vissa ISO-

kommittéer. Det är därför en i hög grad fackkompetent utredare som har lagt fram ett förslag som i vissa avseenden är lika aktuellt för TNC som för TSK, exempelvis beträffande EGs inverkan på nationellt terminologiarbete.

Utredningen finns nu i tryckt form och kan rekvideras från TSK. Titeln "Tekniikan suomi yhdeityvässä Euroopassa-Sanastotyön merkitystä koskeva selvitys" är en användbar information för de särskilt intresserade och en lämplig läsövning för övriga TNC-Aktuellt-läsare.

Termfrågor i urval

Definitionsfrågor

blästring och pening

FRÅGA: Vilken term är att föredra: *kulblästring* eller *kulpening*?

SVAR: Termen *blästring* bör reserveras för avverkande bearbetning. *Pening* används för att öka hårdheten i ytan eller för att ge ytan ett visst utseende. I det aktuella fallet är *kulpening* att föredra.

fritidsbatteri

FRÅGA: Får man kalla ett batteri som i princip är ett vanligt startbatteri för *fritidsbatteri*? Skall inte fritidsbatterier ha högre prestanda än startbatterier? Finns det någon standard för fritidsbatterier?

SVAR: Fritidsbatterier skiljer sig inte från startbatterier med avseende på elektriska egenskaper. Enda skillnaden är att fritidsbatterierna är avsedda att bäras mellan laddnings- och användningsställe, och därför är försedda med bärhandtag. Det finns ingen standard för fritidsbatterier.

markförlagda rör

FRÅGA: Omfattar begreppet *markförlagda rör* även rör som ligger ovanpå marken?

SVAR: Nej, *markförlagd* betyder 'förlagd i mark', alltså placerad under markytan. Rör som ligger ovanpå markytan kan man kalla *rör på mark*.

mellanspänning

FRÅGA: Existerar begreppet *mellanspänning* på svenska?

SVAR: I SS 427 01 01 definieras *mellanspänningslindning* som "lindning i en flerlindningstransformator vars märkspänning ligger mellan den högsta och den lägsta märkspänningen". *Mellanspänning* står här för ett relativt begrepp. Något bestämt spänningsintervall som kallas *mellanspänning* finns inte.

vinyl

FRÅGA: Är PVC samma sak som vinyl?

SVAR: Nej, vinyl är benämningen på gruppen $\text{CH}_2=\text{CH}-$. Vid tillverkning av PVC (poly(vinylklorid)) använder man vinylklorid ($\text{CH}_2=\text{CHCl}$) som polymeriseras. Vinylplast är en övergripande term för plast som polymeriserats av ämnen som innehåller vinylgrupper, t ex PVC, PVF (poly(vinylfluorid)) och PVAC (poly(vinylacetat)).

Formfrågor

etalong

FRÅGA: I Focus uppslagsbok står det *etalon* utan *g*, men i SAOL står det *etalong* med *g* på slutet. Kan det vara så att ordet stavas utan *g* i fackspråk men med *g* i allmänspråk?

SVAR: Nej, vi hittar inga belägg för att så skulle vara fallet. Ordet *etalong* bör stavas med *g* i alla sammanhang.

genusböjning av adjektiv

FRÅGA: I en broschyr om vårt företag presenterar vi oss som lokal leverantör. Skall vi skriva "Vi är kundens *lokala* leverantör" eller "Vi är kundens *lokale* leverantör"?

SVAR: Maskulinböjning av adjektiv används bara när det är fråga om fysiska personer. Om leverantören, som i det här fallet, är ett företag bör man skriva "kundens *lokala* leverantör".

internbruk eller internt bruk

FRÅGA: Kan man skriva "för företagets interna bruk" eller måste man skriva "för företagets internbruk"?

SVAR: Det går bra att skriva även på det förstnämnda sättet.

Ordvalsfrågor

bistabil fjäder

FRÅGA: Kan man kalla en fjäder med två vilolågen för *bistabil fjäder*?

SVAR: Ja, det är korrekt. TNC har visserligen inga tidigare belägg för

denna term, men det finns liknande termer inom andra områden, t ex *bistabil vippa* inom eltekniken.

elvärmematta

FRÅGA: Det finns en ny produkt på marknaden som består av en elektriskt ledande plastmatta med anslutningar för lågspänning. Den kan användas för exempelvis golvvärme och uppvärmning av bilsäten. Vad skall man kalla den här produkten?

SVAR: Vi föreslår att man kallar den *elvärmematta*.

fodrad ventil

FRÅGA: Vilken är den lämpligaste svenska termen för det som på engelska kallas *lined valves*? Ibland talar folk om "*lajnade*" ventiler, ibland om *klädda*, *inklädda* eller *fodrade ventiler*.

SVAR: De ventiler det är fråga om är försedda med en invändig beklädnad, och de bör därför kallas *fodrade ventiler*. *Foder* är den vanliga motsvarigheten till engelskans *liner* i denna betydelse.

genomgång, granskning

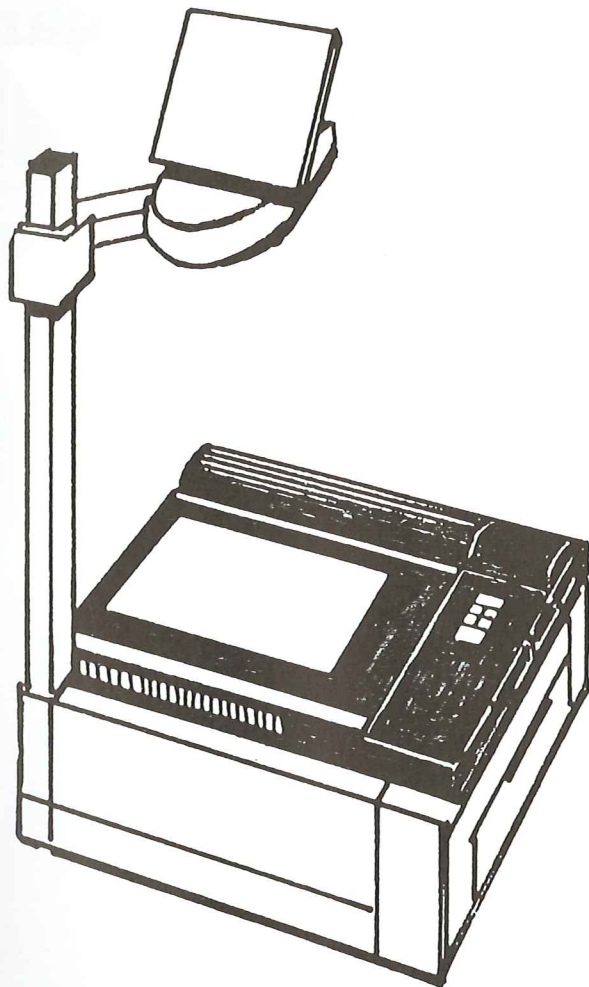
FRÅGA: Inom vårt företag brukar vi översätta det engelska ordet *review* med *genomgång* i kvalitetssammanhang. De som sysslar med programvaror anser dock att det bör heta *granskning*. Vad är rätt?

SVAR: I svensk standard för kvalitetsområdet förordas *genomgång* före *granskning*. En orsak till detta kan vara att ordet *granskning* skulle kunna föra tankarna till den engelska termen *audit*, vilken motsvaras av den svenska termen *revision*.

Både *granskning* och *genomgång* kan alltså anses vara rätt. Det är dock en fördel om man bestämmer sig för att använda ett av orden inom företaget, och *genomgång* är då att föredra.

geonät

FRÅGA: Det finns en typ av plastnät som används för lastutbredning i geokonstruktioner. Nätet består av breda plastband som är vinkelrätt fästa vid varandra och har en maskvidd av

Projektorplatta

några centimeter. Tillverkaren av nätet kallar det för *geonät*. Är det en lämplig term?

SVAR: Den aktuella produkten används i geokonstruktioner, liksom exempelvis geotextil, vilket talar för att förledet *geo-* skulle vara lämpligt. Produktens form påminner starkt om t ex armeringsnät, vilket tyder på att även slutledet *-nät* är lämpligt. Sammansättningen *geonät* kan visserligen ge associationer åt andra håll, t ex till geodetiska nät, men vi har inga belägg för att ordet verkligen har använts i någon annan betydelse än den aktuella.

plenumkammare

FRÅGA: I en beskrivning av ett ventilationssystem nämns en komponent med benämningen *plenumkammare*. Finns det något som heter så, eller är det en vanlig blandningskammare som avses?

SVAR: Det tycks vara fråga om en dålig översättning. *Blandningskammare* heter *plenum chamber* på engelska.

projektorplatta

FRÅGA: Vad kallar man en sån där platt apparat som man lägger ovanpå en stordiaprojektor när man vill visa bilder från en personators bildskärm på projektionsduk?

SVAR: Vi föreslår att man kallar den *projektorplatta*.

Teflon

FRÅGA: I en text nämns Silverstone och Tefal som exempel på "plaster av teflontyp, PTFE". Vad betyder den förkortningen? Är de nämnda materialen varumärken för konkurrentprodukter till Teflon?

SVAR: PTFE står för *polytetrafluoreten*. Enligt TNC 84 bör materialet helst kallas *fluoretenplast*. Andra förekommande benämningar är *tetrafluoretenplast* och *polytetrafluoreten*.

Teflon är ett varumärke för en produkt från Du Pont. Silverstone och Tefal är också registrerade varumärken. Vi har dock inte några uppgifter om tillverkare eller produktsammansättning.

Översättningsfrågor

avveckling

FRÅGA: Vad heter *avveckling* på engelska, franska och tyska? Det gäller avveckling av kärnkraften.

SVAR: *Avveckling* heter *decommissioning* på engelska, *déclassement* (m) på franska och *Stillegung* (f) på tyska. Termen finns med i den nya utgåva av Kärnenergiordlista som är under utarbetande och som kommer att ges ut gemensamt av TNC och Sveriges Mekanstandardisering.

libell

FRÅGA: I en engelsk manual till en teodolit står det "The sight line should be parallel to the axis of the level vial". Vad avses med de sista orden i meningen?

SVAR: *Level vial* betyder 'libell'. Fluktlinjen skall alltså vara parallell med libellaxeln.

under- och överfång

FRÅGA: Vad kallas *underfångsteknik* (i motsats till *överfångsteknik*) på engelska? Det handlar om färgning av glas.

SVAR: Uppfinningarnas bok (1939) beskriver tekniken: "Över- och underfång utgör sålunda ett slags dekorerings i olika färger, som sker redan vid glasugnen, i det att ett, ibland flera, lager av färgat glas blåses fast vid den yttre (överfång) eller vid den inre (underfång) ytan av det vanliga glaset." På engelska kallas tekniken *flashing* eller *casing*, i USA även *overlaying*. Dessa termer avser både över- och underfång. Om man vill markera skillnaden på engelska kan man säga "white glass cased with coloured glass" respektive "coloured glass cased with white glass".

Svensk terminologis grand old man fyller 80 år!

Einar Selander i arbete tillsammans med TNCs dåvarande bibliotekarie Kerstin Lorentz.

Som den uppmärksamme läsaren säkert har noterat har vi i de senaste numren av TNC-Aktuellt återgivit kommentarer kring ett antal vanliga tekniska termer under rubriken "Hur blev den termen till?". Materialet har utarbetats av TNCs tidigare verkställande direktör *Einar Selander*. Den som läser våra årsberättelser kan också finna att Einar har spelat en betydelsefull roll i flera av våra senaste ordlisteprojekt, bland andra "Färg- och lackteknisk ordlista" och i den planerade revideringen av TNCs vattenordlistor. Det är alltså en i hög grad TNC-aktuell 80-åring som vi vill passa på att hylla.

Det bör glädja Einar att vissa av

hans framsynta tankar och strävanden från TNC-tiden nu är allmänt accepterade. Vi tänker då i första hand på behovet av ökad internationalisering, dels vad gäller Sveriges beroende av omvärlden, dels omvärldens behov av svenskt kunnande. De speciella kunskaper om terminologi som finns inom TNC kunde Einar visa även utanför Europa 1977, då han inbjöds att leda ett tvåveckors seminarium vid universitetet på Hawaii med temat "Technical terminology".

Ett annat område, där vi i dag känner oss speciellt tacksamma för Einars framsynthet, är datoriseringen på TNC som vid till att börja med möjliggjorde en mer rationell ordliste-

framställning, senare också möjliggjorde uppbyggnaden av vår termbank Termdok – ett inte alldeles självklart initiativ från en humanist och språkvetare.

Det finns mycket annat som man skulle kunna peka på vid ett sådant här tillfälle, men vi väljer att avrunda med något som inte alla känner till, nämligen att det var på Einars initiativ som medlemsbladet TNC-Aktuellt startades 1957. För oss som ansvarar för utgivningen i dag är detta nog så viktigt. Vi gratulerar och ser fram mot fler bidrag från Einars sida till TNC-Aktuells spalter och till verksamheten i övrigt!